

Kültür Turizmi Alanlarında Turizmin Çeşitlendirilmesine Eleştirel Bir Bakış: Safranbolu UNESCO Dünya Miras Alanı¹

Arş. Gör. Serdar CEYLAN
Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
serdar_ceylan_51@hotmail.com

Prof. Dr. Mehmet SOMUNCU
Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
Mehmet.Somuncu@ankara.edu.tr

Özet

Tarihi Safranbolu kenti, Türkiye’de UNESCO Dünya Mirası Listesinde yer alan 15 alandan biridir. Safranbolu, 17. ve 18. yüzyıl Osmanlı sivil mimarisini yansıtan ve yaklaşık 20 yıldır önemli bir kültürel turizm alanı olan bir kenttir. Bu araştırmanın birinci amacı, turizmin planlamaya ve alan yönetimine dayalı olmayan bir şekilde kentte gerçekleşmesi nedeniyle, bu durumdan kaynaklanan sorunları belirlemek ve bu konudaki paydaş görüşlerini yorumlamaktır. Araştırmanın ikinci amacı ise Dünya Miras Alanının özellikleri ile bağdaşmayan turizm uygulamalarını eleştirel bir bakış açısı ile analiz etmektir. Bu bağlamda kentin korunması ve sürdürülebilir turizm uygulamalarının hayata geçirilmesi için öneriler ortaya koyulacaktır. Nitel araştırma yöntemi ile yapılan bu çalışmada, veri toplama aracı olarak derinlemesine görüşme yöntemi kullanılmıştır. Örneklem seçiminde kartopu örneklem yöntemi kullanılmış, alanda yaşayan farklı ilgi gruplarından 15 kişi ile yarı yapılandırılmış görüşme formuna bağlı kalınarak yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Yerinde yapılan gözlemler, derinlemesine görüşmelerden elde edilen veriler ve alana ilişkin ikincil veriler sürdürülebilir turizm göstergeleri çerçevesinde analiz edilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre; hafta içinde otellerin doluluk oranlarının düşük olması, turizmi tüm haftaya yayma ve ziyaretçi geceleme süresini uzatma düşünceleri alanda turizmin çeşitlendirilmesi fikrini öne çıkarmıştır. Bu durumun, doğal peyzajın bozulmasına ve kültürel turizmdeki nitelikliliğin daha da düşmesine neden olacağı tahmin edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kültürel Miras, Dünya Mirası, Kültürel Turizm, Safranbolu, UNESCO.

A Critical View to Tourism Diversification in the Cultural Tourism Areas: Safranbolu UNESCO World Heritage Site

Abstract

Historic city of Safranbolu is one of the 15 UNESCO World Heritage Site in Turkey. The city has civil architecture of the Ottoman 17th and 18th century and it is a cultural tourism area for about 20 years. Tourism takes place in a way not based on planning and site management in the historical city. The main objective of this study is to determine the problems arising from this situation and interpret the views of stakeholders on this issue. The second aim of the study is to analyse with a critical perspective of incompatible tourism applications with the features of the World Heritage Site. In this context, recommendations will be offered for applications of sustainable tourism and protection of the city. The qualitative research technique was used in the study and in-depth interviews were conducted with 15 people with snowball sampling method. Semi-structured interview forms were used in the in-depth interviews. All data which collected through personal observations and in-depth interviews was analyzed based on indicators of sustainable tourism. According to the results of the study, the low occupancy rates of the hotels during the week has brought ideas to the fore of promote tourism during the week

¹ Bu makale 19-21 Kasım 2015 tarihlerinde Kastamonu’da düzenlenen “1. Türk Dünyası Turizm Sempozyumu”nda sunulmuş ve bildiriler kitabında yer almıştır.

and to extend the period of overnights of visitors and diversification of tourism. This situation will cause to deterioration of the natural landscape and low quality of the cultural tourism in the city in next time.

Key Words: *Cultural Heritage, World Heritage, Cultural Tourism, Safranbolu, UNESCO.*

Giriş

Dünya Turizm Örgütü (WTO) verilerine göre, turizm hareketlerinin yaklaşık üçte birinin (%37) sanat, müzik, tarih ve dinsel vb. kültürel nedenler ile yapıldığı tahmin edilmektedir (Ahmad, 2013). Örneğin İngiltere’de kültürel miras turizminin toplam yıllık turizm geliri içerisindeki payının %28 olduğu tahmin edilmektedir. Amerika Birleşik Devletleri’nde ise diğer turizm türlerine göre kültür turizminin %50 daha fazla gelir getirdiği vurgulanmaktadır (Li, Wu ve Cai, 2008). Kültürel değerlerin turizme konu olması, aynı zamanda yerel sosyo-ekonomik gelişmeyi de desteklemektedir. Kültürel değerler ve bunların korunması bazı durumlarda kentlerin yeniden yapılandırılmasına ve kırsal çevrelerin yeniden canlandırılmasına neden olmakta, turizm bir bakıma alanın rekabet gücünü artıran bir unsur ve strateji haline gelebilmektedir (Wang ve Bramwell, 2012; Özdoğan, 2014).

Ancak tüm bu olumlu durumlara karşın, doğal ve kültürel mekânlara ilginin giderek artması nedeniyle doğal ve kültürel alanların korunması, yenilenmesi ve ekolojik dengenin sağlanması bir zorunluluk haline gelmektedir. Nitekim turistlerin genel destinasyon algısı, beton yığınları ya da bozulmuş bir doğa değil; peyzajı bozulmamış, değişik-özgün, doğal ve tarihi zenginliklerini koruyabilmiş yöreler yönünde olmaktadır (Akten ve Akten, 2011). Bu nedenle, doğal ve kültürel çevrenin sürdürülebilirliği, koruma ve geliştirme ile mümkün olmaktadır. Doğal ve kültürel kaynakların korunması, genel anlamıyla bu değerlerin gelecek kuşaklara aktarılmasıdır. Bütünleşmiş koruma ve yenileşmenin başarısı, toplumsal kopmalara neden olmadan ve içerdiği sosyal yapının sağlığını bozmadan gerçekleşmesine bağlıdır. Sağlıklı bir koruma politikasının tarihi, doğal ve kültürel mirası sosyal yaşama katması ve onunla bütünleşmesi gerekmektedir (Büyükyeğen, 2008; Akten ve Akten, 2011).

Tarihi çevreler ve geleneksel kent dokuları, yaşanan geçmişin kanıtları olarak kültürel ve mekânsal anlamda farklılıkları yansıtmaktadır. Tarihi kentlerin yaşatılmasına yönelik ortaya çıkan koruma kavramı, başlangıçta sadece önemli olan yapıları korumak iken günümüzde ise farklılıkların ortaya konulması, yaşatılması, tarihsel geçmişe dayalı kimliğin devam ettirilmesi, diğer bir deyişle yapıların yer aldığı kent ve doğal çevre ile birlikte korunması olarak algılanmaktadır (Meşhur, 1999). Tarihi kentler, bir toplulukta süregelen gelenek, yaşayış, düşünce ve sanat gibi unsurları günümüze kadar taşıyan ve gelecek kuşaklara iletilmesini sağlayan maddi ve manevi değerleri içeren çevrelerdir (Yazgan ve Erdoğan, 1992). Bu türdeki kentler, geçmiş uygarlıkların sosyokültürel yapısı, mimari ve estetik özelliği ve yaşam felsefesine ait eserlerden oluşmaktadır. Bu nedenle, uygarlıkların en büyük maddi göstergeleri kentsel mekânlarda bulunmaktadır (Ahunbay,1999; Koçan ve Çorbacı, 2012).

Tarihi kentsel alanların sürdürülebilirlik ilkesi çerçevesinde korunması, kent bütünündeki mevcut tarihi yapıların aktif olarak kullanımı, günümüz yaşantısının gereksinimlerine yanıt verecek şekilde planlanması ile ekonomik ve sosyal niteliklerin de korunmasını gerektirmektedir (Lichfield, 1988). Bu nedenle, korunacak alanlar güncel kent dinamikleri ile birlikte ele alınmalıdır. Nitekim çağdaş koruma yaklaşımları, değerlendirme, geliştirme, kullanma ve ekonomik fayda sağlama eylemlerini içerir. Bu nedenle, tarihi mirası kullanma ve yaşatarak belli bir işlev kazandırma korumanın amaçları arasında yer almaktadır (Özkan, 2005; Koçan ve Çorbacı, 2012). Nitekim kültür turizmi, sürdürülebilirlik ilke ve politikaları ile geliştirilirse, yerel kültürel değerlerin küreselleşme karşısında yok olması önlenerek kültürel mirasın korunmasında bir araç haline gelebilecektir. Bunun tersine kültür turizmi sürdürülebilirlik ilkelerinden uzak bir şekilde gerçekleştiğinde, alanların sahip olduğu kültürel varlıklar üzerinde olumsuz etkilere de neden olarak yerel kültürel varlıkların bozulması,

yabancılaşması ve orijinalliğini kaybetmesine de neden olabilecektir (Meydan-Uygur ve Baykan, 2007).

Kültürel miras turizmi, insanların kendi kültürel köklerini tanımalarını sağlayacak ve insanların tarih ve kültüre olan ilgilerini artırıcı etki yapacaktır (Loulanski ve Loulanski, 2011; McKercher, Ho ve Du Cros, 2005). Bu ilişki kapsamında kültürel mirasın turizmin gelişmesine katkıda bulunduğu, turizmin de kültürel mirasın korunması için finansal kaynak oluşturduğu belirtilmektedir. Başka bir ifadeyle, turizm faaliyetleri ve kültürel miras birbiri için kaynak oluşturmaktadır (Endresen, 1999). Diğer yandan kültürel mirasın konu olduğu kültür turizmi faaliyetinin yerel halkın yaşam düzeyinin yükselmesi ve kültürel değerlerin korunması için toplumda bilincin artması gibi sosyal etkileri bulunmaktadır (Akgül, 2004; Özdoğan, 2014).

Kültürel turizm dar anlamıyla, değişik kültürleri ve kültür eserlerini görmek için yapılan seyahat olarak tanımlanmaktadır. Daha geniş bir ifadeyle; festival, folklor, tiyatro ve sergi gibi sanat etkinliklerine katılmak, geçmiş ve yaşayan uygarlıklarla kültürel değerleri tanımak, tarihi yerleri ve toplumun yaşayan tarzlarını görmek amacıyla yapılan gezilerdir (Aydın, 1990; Güler yüzü, 2008). Kültürel turizm, turizm endüstrisinin çok önemli bir bileşenidir (Shararh ve Badaruddin, 2013). Kültürel turizm aktiviteleri içerisinde gelişen farklı varlıkların, faaliyetlerin ve insanların sayısı, turizm endüstrisinde kültürel turizmin önemini göstermektedir. Kültürel turizm bileşenleri; galeriler, performanslar ve müzeler gibi kültürel miras ürünleri ile eğlence, restoranlar ve konaklama gibi klasik turist ürünleridir. Kültürel ve miras varlıkları, yerel toplumların sosyokültürel tutumunun içerisinde hassas bir özelliğe sahiptir. Üstelik kültürel miras varlıkları, fiziksel olarak kırılgandır ve ihtiyatlı bir şekilde ele alınmaya ihtiyacı vardır. Bu nedenle, koruma ve taşıma kapasitesi bu tür hassas alanlarda dikkatli planlanmalı ve izlenmelidir (Coccosis, 2008). Korunan kültürel ürünler ve tüketim arasında denge, sürdürülebilir turizm gelişimi için gereklidir (Durovic ve Lovrentjev, 2014). Kültürel turizmin daha fazla sürdürülebilir formları geliştirebilmek için, yerel girişimleri cesaretlendirmek gerekir. Nitekim yerel yönetimin alandaki kontrolü, sürdürülebilir turizm yaklaşımı için en önemli bir durumdur (Swarbrooke, 2000).

Literatür İncelemesi

Tarihsel ve Sosyokültürel Perspektiften Safranbolu'nun Genel Durumu

14. yüzyılın başlarından itibaren Türklerin hâkimiyetinde olan Safranbolu, 18. yüzyılda Asya ve Avrupa arasındaki ticaretin önemli bir merkezi olmuştur. Türk kentsel tarihinin bozulmamış bir örneği olan şehir, geleneksel kent dokusu, ahşap yığma evleri ve anıtsal yapılarıyla bütünü ile kentsel sit ilan edilmiş ender kent yerleşmelerinden birisidir (Albayrak, 2013). Bir Osmanlı Dönemi kenti olan Safranbolu, daha çok 18. ve 19. yüzyıl geleneksel Türk toplum yaşantısını günümüze aktarmaktadır. Kent, Türk kültürünün ve mimarisinin bir zirvesini oluşturduğu için, mimaride yeni tarz aranmamış ve 1940'lara kadar fazla değişikliğe uğramadan bakım ve onarımlarla günümüze kadar koruna gelmiştir (Somuncu, Yiğit ve Bölükbaşı-Ertürk, 2009).

Safranbolu kenti, Osmanlı-Türk sivil mimarisinin eşsiz güzelliklerini taşıyan evleriyle kendini dünyaya tanıtmaktadır (Gürbüz, 2009). Safranbolu'yu Türkiye'de ve dünyada öne çıkaran en önemli unsur, geleneksel Türk mimari tarzındaki Safranbolu Evleri'dir. (Koçan ve Çorbacı, 2012). Bu evler büyük bir kültürel birikimin, zenginliğin ve ustalığın üst düzeyde olduğu görülmektedir. Evler; üç katlı ve 6-8 odalı büyük konak tipli olarak geniş hacimli inşa edilmiştir (Batı Karadeniz Kalkınma Ajansı, 2015a). Nitekim çok eski bir tarih ve zengin bir kültür üzerine temelli olan kent, Osmanlı İmparatorluğu'nun en güçlü dönemi boyunca ekonomik zenginliğin bir merkezi olmuştur. Safranbolu, günümüz döneminde, özgün tarihsel ve kültürel çevresiyle Türk sosyal yaşamının bütün geleneksel karakteristiğini sunmaktadır (Somuncu ve Yiğit, 2010).

Karabük Demir Çelik Endüstrisi'nin 1937'de kurulması ile Karabük hızlı bir kentleşmeye sahne olmuş ve alanda yeni cazibe mekânı haline gelmiştir. Bu dönemde, Karabük kent merkezine 10 km uzaklıktaki Safranbolu, daha önce bir kasaba özelliğine sahip iken Karabük kent merkezindeki nüfuslanmaya bağlı olarak, 10 yılda 5 mahalle ve 10 bin nüfus ile hızla kentleşmiştir (Somuncu, vd., 2009).

Karabük İli'nin artan yoğun göç nedeniyle kısa sürede göçmenlere barınma imkânı sunamaması, çevresindeki Safranbolu ile olan coğrafi yakınlığı nedeniyle, göçlerin bir kısmının Safranbolu'ya olmasına neden olmuş ve bu nedenle Safranbolu'nun nüfusunda da hızlı bir artış görülmüştür. Safranbolu'nun Karabük ile olan coğrafi yakınlığı, Karabük'ün kirlenen ve bozulan çevresinden uzaklaşmak isteyenlerin yeni yerleşim mekânı olmuştur (Somuncu, vd., 2009). Kentin günümüz nüfusuna baktığımızda ise, kent nüfusu hızla artmaktadır. 2014 yılı verilerine göre, kentin 43.975 kişi ikamet etmektedir.

Koruma Sürecinde Kent

Safranbolu evlerinin korunması gerekliliği, Safranbolu evlerinin çoğunun satılarak sahip değiştirmesini ortaya çıkmıştır. 1937'de Karabük Demir Çelik Fabrikası'nın açılması Safranbolu'daki değişimin temel nedeni olmuştur. Karabük'e gelenlerin bir kısmı kentte konut bulamayınca Safranbolu'ya yerleşmiştir. Bu dönemde yerel halk, tarihi evlerini dışarıdan gelenlere satarak Safranbolu'nun yeni yerleşim alanında yapılan apartmanlara taşınmıştır. Dışarıdan gelip Safranbolu'nun tarihi evlerinde oturmaya başlayanlar, konakların tarihi dokusunu bozacak şekilde tadilata başlamıştır. Bu dönemdeki yerel yönetim (belediye) tarihi konakların korunması gerektiğini fark etmiş ve 1975 yılında bu olumsuz değişime müdahale ederek Safranbolu'da korumacılık anlayışını başlatmıştır (Kuş ve Ulukavak, 2015; Somuncu, vd., 2009).

Karabük İli'nin ve Batı Karadeniz Bölgesi'nin en prestijli kültürel miras kenti olan Safranbolu, *Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu* tarafından 1985 yılında, *kentsel sit alanı* ilan edilmiştir. 1991 yılında *Safranbolu Koruma İmar Planı* uygulamaya konulmuş ve 17 Aralık 1994 yılında ise, UNESCO tarafından *Dünya Miras Listesi*'ne dâhil edilmiştir (Batı Karadeniz Kalkınma Ajansı, 2015b, 2015c; Kuş ve Ulukavak, 2015). Kentteki yaklaşık 2000 geleneksel Osmanlı sivil mimarisininin 1490 tanesi (1222 konak), "*korunması gerekli kültür varlıkları*" olarak tescil edilmiştir (Somuncu, vd., 2009; Gürbüz, Türker, Ayaz, Türkmen, Kaya, Yolcu, Şehirli, 2014).

Kent, 1976'da koruma statüsüne alınması ile uluslararası dikkatleri üzerine çekmiş ve akademik alanda ilgiyi görmeye başlamıştır. Safranbolu'da kentin korunması, turizm ve mimarlık konularında toplamda yaklaşık 40'ın üzerinde çalışma yapılmıştır. Kentin tarihi mimari özellikleri ve koruma süreci ve gelişimi ile ilgili alanyazında çok sayıda araştırma yapılmıştır (Aktüre ve Şenyapılı, 1975; İnce, 1976; Kuban, 1976; Yücel, 1976; Meşhur, 1979; Bulduk, 1979; Pekel, 1979; Sezer, 1979; Günay, 1981; Özdoğan, 1988; Aksoy ve Kuş, 2003; Somuncu, Yiğit ve Bölükbaşı-Ertürk, 2007; Türker ve Canbulat, 2008; Gülmez, 2009; Kuş, 2003, 2010; Özköse, 2011; Nayır, 2011; Özdemir, 2011; Bayazıt, 2014; Ulukavak ve Kuş, 2015). Kent, birçok farklı disiplinin çalışma alanı olmasının yanı sıra turizm araştırmalarında da önemli alanlardan birisi olmuştur. Nitekim kentin turizmi üzerine son zamanlarda bilimsel araştırmaların sayısı hızla artmaktadır (Kıray, 1982; Türker, 2002, 2003, 2005, 2013; Gürbüz, 2003; Karakaya ve Akbulut, 2010; Çakmak ve Kök, 2012; Bayazıt, 2014; Gürbüz, Türker, Ayaz, Türkmen, Kaya, Yolcu ve Şehirli, 2014; Ayaz, Batı ve Gökmen, 2015).

Yöntem

Kentin tarihsel ve kültürel zenginlikleri ihtiva etmesi, UNESCO Dünya Miras Listesi'nde yer alan bir kültürel miras alanı olması, kentte görülen yoğun bir ziyaretçi baskısı ve turizmin alanda plansız olarak gelişmesi kentin araştırma alanı olarak seçilmesinde etkili olmuştur.

Araştırmada nitel araştırma deseni kullanılmıştır. Nisan 2015 döneminde araştırma sahasında gözlem yapılmış ve turizm danışma bürosundan kentteki konak otellerde konaklama yapan ziyaretçileri bilgileri temin edilmiştir. Mayıs 2015 döneminde ise, kartopu örneklem yöntemi ile belirlenen 15 farklı paydaş ile derinlemesine görüşme yapılmıştır. Bu görüşmeler ortalama 20-45 dakika sürmüştür. Görüşmelerde ses kaydı yapılmış, ses kaydını kabul etmeyen üç kişi ile yapılan görüşmelerde ise not tutulmuştur. Kayıtlar metne aktarılarak analiz edilmiştir.

Kartopu örnekleme, konu hakkında zengin bilgi sahibi olabilecek birey veya durumların saptanmasında özellikle etkili bir yöntemdir. Nitekim bu yöntemde süreç, “Bu konuda en çok bilgi sahibi kimler olabilir, bu konuyla ilgili olarak kim veya kimlerle görüşmemi önerirsiniz” (Patton, 1987) sorusuyla başlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Kiminle neden görüşme yapılacağı, kaç kişi ile kaç defa görüşme yapılacağı verinin kalitesini önemli derecede etkilemektedir (Punch, 2011). Bu bağlamda, kartopu örneklemeyle belirlenip görüşme yapılan kişiler, alanın korunması ve Safranbolu’daki turizmin gelişim süreci hakkında derinlemesine bilgisi olanlardan oluşması verilerin geçerlik durumunu yükseltmektedir. Bu kişiler: 2 akademisyen (Sanat tarihçi, turizmci), 2 mühendis (inşaat), 3 konak otel işletmecisi, 2 sivil toplum kuruluşu (STK) başkanı (kültür ve turizm), Belediye Eski İmar İşleri Müdürü, Kültür Varlıkları Koruma Bölge Kurul Müdürü, gazeteci, turizm danışma bürosu personeli ve yerel halktan 2 kişiden (esnaf) oluşmaktadır. Yapılan görüşmeler, katılımcıların çalışma ofisinde, otel resepsiyonunda ya da işyerinde gerçekleştirilmiştir. Görüşme zamanı ve yeri telefon ile randevu alınarak önceden belirlenerek, görüşmecinin uygun olabileceği zamanın seçilmesine özen gösterilmiştir. Ayrıca görüşmenin uygun bir mekânda gerçekleşmesi için görüşülecek yer önceden ayarlanmıştır.

Kartopu örneklemede süreç ilerledikçe elde edilen isimler tıpkı bir kartopu gibi büyüyerek devam etmekte ve belli bir süre sonra belirli isimler hep öne çıkmaya başlamakta ve görüşülmesi gereken birey sayısı ve ilgilenilmesi gereken durum sayısı azalmaya başlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu bağlamda, araştırmada görüşme için seçilen kişi sayısı, nitel bir araştırma deseni için uygun ve yeterli olduğu düşünülmektedir. Alandaki sorunların belirlenmesinde ve yarı yapılandırılmış görüşme formunda sorulan sorulara alınacak cevapların belirli bir doygunluğa (tatmin düzeyine) eriştiği düşünüldüğünde görüşme yapılan kişi sayısı araştırmacılar tarafından yeterli bulunmuştur. Alanda yanlış bir seçimle hareket etmemek (örneklem hata yapısını azaltmak) için, farklı fikir ve düşüncedeki insanlara erişilmesi amaçlanmıştır.

Araştırmanın güvenilirliği için, görüşme yapılan bu kişilere yönlendirici soru sorulmaktan kaçınılmıştır. Araştırmanın problemi ve amacına göre oluşturulan koruma-kullanım durumu, turizmin gelişimi ve etkileri ile ilgili yarı yapılandırılmış sorular sorulmuştur. Ayrıca görüşme esnasında sondaj sorular sorularak konunun daha da açılması sağlanmıştır.

Bulgular

Kentin Turizm Gelişimi

Alanın UNESCO kültürel miras kent olması, fuarlarda destinasyonun tanıtımının ve pazarlanmasının sağlanması, ulusal ve uluslararası alanda sahanın turistik imajının yüksek olması gibi hususlar Safranbolu’ya olan talebi artırmaktadır. Safranbolu’ya gelenlerin yaklaşık %80’lik kısmını yerli ziyaretçiler oluşturmaktadır (Tablo 1). Yaz aylarında ve dini ve milli bayramlarda alanda yoğun bir ziyaretçi baskısı görülmektedir. Gelen ziyaretçilerin yıl içerisinde dengeli dağılmaması, genelde yoğun olarak yaz dönemlerinde ziyaretçi sayısının birden artması, tatil ve bayram günlerinde alana olan talebin fazlalaşması, alanın taşıma kapasitesini zorlamaktadır. Tatil dönemlerinde konaklama (yatak) sıkıntısının yaşanması ve yoğun araç trafiği nedeniyle alanda görülen park sorunu fiziksel taşıma kapasitesinin üzerine çıktığını ortaya koyan göstergelerdir. Turizmin hafta içine ve tüm yıla yayılmaması ve kontrollü-sınırlı

ziyaretçi alımının olmaması gibi durumlardan dolayı belirli dönemlerde ve hafta sonlarında alan aşırı kalabalık olmaktadır.

Tablo 1. Konaklama Yapan Ziyaretçilerin Belirli Yıllara Göre Toplam Durumu

Ziyaretçi Türü/Yıl	1995	1998	2001	2004	2007	2010	2014
Yerli Ziyaretçi	27.644	40.488	55.215	78.485	112.655	138.121	209.843
Yabancı Ziyaretçi	2.629	9.932	8.988	13.610	21.655	22.619	53.601
Toplam	30.273	50.420	64.203	92.095	134.310	160.740	263.444

Kaynak: Safranbolu Turizm Danışma Bürosu (Erişim Tarihi: 17.04.2015).

Safranbolu turizm alanına gelen yerli ve yabancı ziyaretçi sayısı, sürekli bir artma eğilimi göstermektedir. Kentte 1995 yılında 30.273 kişi konaklama yapmışken, 2014 yılında bu sayı 263.444'e çıkmıştır (Tablo 1). Diğer bir deyişle, 19 yıl içerisinde alanda konaklama yapan ziyaretçi sayısı 8,7 kat artmıştır. Ancak günübirlik olarak alana gelen ziyaretçilerin giriş çıkış kaydının tutulmaması, alanda görülen ziyaretçi yoğunluğunun tam olarak ortaya konulamamasına neden olmaktadır. Konaklama yapanların dışında, tur operatörleri ve sivil toplum kuruluşlarının düzenlediği gezi turlarıyla alana gelen günübirlikçi ziyaretçi sayısı her geçen gün artmaktadır. Günübirlikçi olarak gelen bu kişiler, konaklama yapanlarla birlikte düşünüldüğünde alana gelen yıllık ziyaretçi sayısı yaklaşık olarak üç katına çıkmaktadır. Nitekim 2014 yılında konaklama yapan ziyaretçi sayısı, günübirlikçilerle birlikte düşünüldüğünde 600 binin üzerine çıktığı tahmin edilmektedir. Konaklama yapma imkânı bulan ziyaretçilerin ortalama geceleme konaklama süreleri 1-3 gün kadar olmaktadır. Gelen ziyaretçilerin Safranbolu'da daha uzun süre konaklaması için turizm alanında çeşitlendirilmeye çalışılmaktadır. Bu amaç doğrultusunda, Safranbolu sınırları içindeki ve yakınındaki doğal kaynaklar hızla turizme açılmaktadır. Uzun vadede de Safranbolu doğa turizme açılarak gelen ziyaretçilerin alanda daha uzun süre konaklaması amaçlanmaktadır.

Görüşme yapılan kişilerin alanın turizm gelişimi ve çeşitlendirilmesine ilişkin farklı görüşleri, iki başlık altında analiz edilmiştir. Bu başlıklar; "Turizmin Çeşitlendirilmesini İstemeyen Paydaş Görüşlerine İlişkin Bulgular" ve "Turizmin Çeşitlendirilmesini İstemeyen Paydaş Görüşlerine İlişkin Bulgular"dır.

Turizmin Çeşitlendirilmesini İstemeyen Paydaş Görüşlerine İlişkin Bulgular

Turizmin alanda çeşitlendirilmesinin kültür turizmini zayıflatacağı, alana gelen ziyaretçi profilinin düşeceği ve doğal peyzajın bozulacağı yönünde görüşme yapılan kişilerden bazılarının ortak görüşleri bulunmaktadır.

...Mesela ben şeyi eleştiriyorum. Hep alternatif turizm modelleri geliştirmek tabii artırmak yönünde. Şu anda kanyonları harap ediyorlar... Şu da olsun bu da gelsin bilmem ne de gelsin... Safranbolu'da herkese hitap etme olayından dolayı sporcuyla da yakalamaya çalışıyor, iş toplantısını da yakalamaya çalışıyor, balayına çıkan bir çifti de yakalamaya çalışıyor. Bunların hepsini aynı sepete koyuyor ve olmuyor... Safranbolu'nun özelliklerinin farkında olmayan bir (yerli) turist gelmeye başladı... Burada turizm kendi başına yürüyor. Biz Safranbolu'yu kime pazarlayacağız konusunu çözemedik... Bizim burada yavaş yavaş bir alan yönetimine girmemiz lazım. Alan yönetiminin kendi içinde turizmi konuşmaya başlaması lazım. Yani başka türlü olmuyor bu. (K11, Mimar ve Konak Otel İşletmecisi).

...Biz bir yere kadar konferans turizmi yapıyoruz. Yukarıda 70 kişilik bir salonumuz var. Burada 35 kişilik bir salonumuz var. Ama sadece bunu yapman mümkün değil. Çünkü burası bir konferans kenti değil. Orda da başka bir sorun

var aslında. Bu hep konuşulup duruyor ama hep kafalarında büyük kitle, 3000 kişilik konferans. İstanbul'da 8 bin kişilik 10 bin kişilik konferans yapılıyor. İstanbul'da o kapasite binalar var. Biz de ise 3 bin kişilik konferans yapacaksınız Safranbolu'nun bütün yatak kapasitesi 3000 kişi... Safranbolu onun için hazır değil. (K11, Mimar ve Konak Otel İşletmecisi).

...Yerel halk daha fazla turist daha çok para gelsin mantığında. Benim düşüncem sayı değil, kalitenin yükseltilmesi. Buranın çekebileceği kadar turist gelsin. Fazla turist toplumun dejenere olmasına neden oluyor. Turizm yavaş gelişmediği için, halk bunu sindiremiyor. (K12, Konak Otel İşletmecisi).

Safranbolu'da yöneticilerin ziyaretçi sayısını çoğaltmak gibi bir telaşı var. Hâlbuki ziyaretçi sayısını çoğaltmak turizmin kalitesini yükseltmiyor gibi geliyor bize. Safranbolu'yu (içinde yaşayan ve kenti) gözlemleyen birisi olarak yanlış yollarda gittiğimiz gibiyim. Yani gelen turistin kalitesinin yükseltilmesi gerekirken, burada verilen hizmetin kalitesi yükseltilmesi gerekirken sayının artırılması yönünde çabalar var. Şimdi 300 bin kişi geliyor biz bunu milyona çıkartacağız gibi şeyler yapılıyor. Bunun yanlış olduğunu düşünüyorum... Buradaki malzemenin iyi sunulması ve kalitenin artırılması gerekmektedir. Kalitenin artırılması yerine sayının artırılmasına gidiliyor... Ben bir turist olarak insanların sokaklarda akın akın dolaştığı omzuna çarpmadan bir yerden bir yere geçemediğin bir şehirde bana zevk vermez yani. (K5, Mühendis, Eski İmar İşleri Müdürü).

...Safranbolu'nun turizm çeşidi arayışına girmesine gerek yok Safranbolu'da her şey var. Kültür turizmi burada zaten yeterli. (K8, Gazeteci).

Turizmin Çeşitlendirilmesini İsteyen Paydaş Görüşlerine İlişkin Bulgular

Safranbolu'da çeşitli gerekçelerle turizmin çeşitlendirilmesini istemeyenler olduğu gibi bunun karşı görüşünü savunanlar da bulunmaktadır. Araştırmaya katılan diğer bir kısım, alanda turizmin çeşitlendirilmesi gerektiğini düşünmektedir. Gelen ziyaretçinin kentte daha uzun süre kalmasını sağlamak ve kentteki geceleme süresini uzatmak turizmin çeşitlenmesindeki temel motivasyonlarını oluşturmaktadır.

...Burada konaklama bir ya da iki gece. Buradaki bir sorun da konaklama süresinin az olmasıdır. Gelen ziyaretçiler evleri görüp gidiyor. Alanda uzun süre kalacak bir aktivitenin olmaması kısa süreli konaklamaya neden oluyor. Turizm çeşitlendirilse turistin destinasyondaki kalış süresi birkaç gün daha uzatılabilir. (K1 Akademisyen).

...Burada bir mağara var. Oraya dikey asansör yapılsın istiyoruz. Valilik mağaranın içini ışıklandırmış ve yürüme yolları yaptırmış. Orayı da birisine kiraya vermiş ama 90 m kadar yüksekte. Oraya kadar tırmanmak her babayidin harcı değil” (K6, STK Başkanı, Otel İşletmecisi).

“...Daha turizme açılmayan 10-15 tane kanyonumuz var. Onlar açılrsa biraz daha canlanacak. Cam terasımız var. Gezi mağaramız var” (K7, STK Başkanı, Otel İşletmecisi).

“...Yıldızlı otelimiz yapılıyor. Hilton yapılıyor. Tabi bununla beraber kongre turizmi başlayacak. Ben üniversiteleri ve resmi toplantıları buraya istemiyorum fazla. “Buraya para bırakan holdinglerdir. Holdinglere kongre turizmi yapılmalıdır. Bir sürü holding Avrupa'ya gidiyor, Antalya'ya gidiyor. 100 kişilik 200 kişilik toplantılar yapılsın. Bizim derdimiz 5000 kişilik toplantı salonları değil 300-500 kişilik toplantı” (K7, STK Başkanı, Otel İşletmecisi).

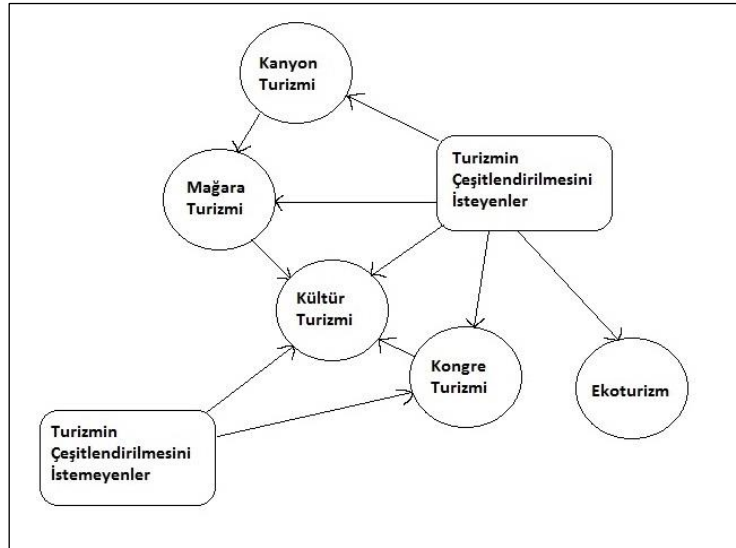
...Maalesef Safranbolu şu an değerinin hakkı dışında. Gerçekten turizm bilenlerin elinde olsa eminim Bodrum gibi bazı turizm bölgelerini boşaltırız biz buraya (K15, Esnaf).

...Çevrede çok fazla kültürel değerler var onlarla bütünleştirilmeli ki son zamanlarda yapılıyor ki doğa turizmine açıldı pek çok kanyon. Yani farklı bir turizm çeşidi olarak... Yani bu anlamda ne yapılırsa kardır diye bakıyorum konakların içlerinde... Organik tarım yapmak için insanlar buraya gelebilir mesela. Ben Safranbolu'da kalıyorum ama kaldığım konağın bahçesinden salatalıkları kendim toplamak istiyorum. Çünkü insanlar ona döndüler... Bir eve gittiği zaman sabah kalktığı zaman bahçeden bir şeyler toplamak istiyor. Yani o tarz bir şeyler yapılabilir (K2, Akademisyen).

...Safranbolu'nun özelliğine bakın kanyonlardan oluşmuş, her taraf kanyondur. Burnumuzun dibinde İncekaya Su Kemerinin olduğu yerde kanyon vardır. Bunlar alternatif turizm olarak yapılabilir. Cincihan'ın arkası eski kanyonu. Kanyonlar açılabilir. Kanyon turizmi gibi bir turizm sektörü oluşturabilirsiniz... Alternatif turizmler, turizm için çok büyük bir avantaj. Sadece kendim için demiyorum. Turistin burada bir gece fazla kalması demek, lokantanın bir gün fazla iş yapması demek. Fıruncunun bir gün fazla ekmek satması demek. Kafeteryanın bir gün fazla çay satması demek. Bir gün fazla kaldığı zaman bunların hepsi hareketlenecektir. Alternatif turizm, yalandan bir şey yapmıyorsunuz, olanı yapacaksınız. Siz bunları yapabilirsiniz... (K13, Pansiyon İşletmecisi).

Araştırma bulgularına göre, Safranbolu Dünya Miras Alanı'nda turizmin çeşitlendirilmesini isteyenler olduğu gibi bunun karşıtı olan paydaşlar da mevcuttur. Her iki kesimin bu konudaki düşüncelerinin temel kaynağı da farklılıklar içermektedir Birinci grupta yer alan ve Safranbolu'da turizmin çeşitlendirilmesini istemeyenler, alanın korunması gerektiğini ve hassaslığını bilmekte ve tarihi kente en uygun turizmin kültürel turizm çeşidi olduğunu düşünmektedir. Bu grup içerisindeki bazı kişiler, küçük ölçekli kongre turizminin de alanda yapılabileceğini de belirtmektedirler. İkinci grupta yer alıp turizmin çeşitlendirilmesini isteyenler, çevredeki doğal turizm kaynaklarının zenginliğini de düşünerek diğer turizm çeşitlerinin de kültür turizmi ile birlikte yapılabileceğini savunmaktadır (Tablo 2). Mimar, inşaat mühendisi, koruma kurul müdürü gibi mesleklerde olan görüşmeciler kültür turizminin alanda yeterli olacağını düşünürken, otel işletmecileri, STK temsilcileri ve akademisyen kesim turizmin çeşitlendirilmesi gerektiğini belirtmektedirler (Şekil 1).

Şekil 1. Alanda İstenen Turizmin Türü ve İlişki Modeli

Tablo 2. Görüşme Yapılan Kişilerin Turizmin Çeşitlendirilmesine İlişkin Tutumu

Kod	Meslek / Görev	Turizmin Çeşitlendirilmesini İstemeyenler	Turizmin Çeşitlendirilmesini İsteyenler
K1	Akademisyen (Turizm)		X
K2	Akademisyen (Sanat Tarihi)		X
K3	Turizm Acentecisi (İnşaat Mühendisi)	X	
K4	Kültür Varlıkları Koruma Kurul Müdürü	X	
K5	Eski İmar İşleri Müdürü (İnşaat Mühendisi)	X	
K6	STK Başkanı & Konak Otel İşletmecisi		X
K7	STK Başkanı & Otel İşletmecisi		X
K8	Gazeteci	X	
K9	Turizm Danışma Bürosu Personeli (memur)		X
K10	İnşaat Mühendisi	X	
K11	Konak Otel İşletmecisi (Mimar)	X	
K12	Konak Otel İşletmecisi	X	
K13	Pansiyon İşletmecisi		X
K14	Esnaf (Hediyeelik eşya)		X
K15	Esnaf (Lokum ve Şekerleme)	X	

Sonuç

Safranbolu dünya miras alanında turizmin çeşitlendirilmesi, alanda kültürel turizm ile birlikte farklı turizm çeşitlerinin de yapılması anlamına gelmektedir. Ancak kültür turizmi ile diğer turizm faaliyetlerine katılan ziyaretçilerin demografik özelliklerinin farklı olması ve aynı zamanda tatmin olma beklentilerinin farklılaşması böyle bir çeşitliliğin aynı mekânda yapılmasını güçleştirmektedir.

Turizmin alanda çeşitlendirilmesi, alana gelen ziyaretçi yoğunluğunu daha da artıracak ve talebe cevap veremeyen yatak kapasitesinin daha da zorlanmasına neden olacaktır. Ayrıca gelen yoğun ziyaretçi sayısı, hassas bir alan olan tarihi kentin üzerindeki turizmin baskısını daha da artıracak, koruma kullanım dengesini bozabilecektir.

Safranbolu'da turizmin plansız gerçekleşmesi, alan yönetiminin olmaması turizmde bu arayışların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Turizmin çeşitlendirilmesini isteyenlerin önemli ölçüde ticari kaygılarının ön planda olduğu anlaşılmaktadır. Bu kesimin bir Dünya Mirası kenti olan Safranbolu'nun özellikleri konusunda yeterli derecede bilgi sahibi olmadıkları veya bu konuda bilgi sahibi olsalar dahi ticari kaygıları nedeniyle alandaki koruma-kullanma dengesi konusunda yeterli duyarlılığa sahip olmadıkları düşünülmektedir. Bu grupta yer alanların temel motivasyonu Safranbolu'ya gelen ve konaklama yapanların geceleme süresini uzatmaktır. İşletmecilerin bu konudaki kaygılarının azaltılabilmesi için, hafta içi günlerde yaşlılara ya da emeklilere özel tur programları düzenlenerek otellerin doluluk oranının artırılması sağlanabilir.

Turizmin çeşitlendirilmesini istemeyen diğer grup ise, alanda ziyaretçi sayısının artırılması ve turizm etkinliklerinin çeşitlendirilmesi yerine, alanın özellikleri nedeniyle Safranbolu'yu ziyaret eden daha az sayıda ancak kültürel miras turizmi konusunda bilinçli ve duyarlı, aynı zamanda yüksek gelirli ziyaretçilerin alana çekilmesi gerektiği düşüncesini taşımaktadır. Bu grupta yer alanlar, böylece Safranbolu Dünya Miras Alanının özelliklerini koruyarak turizmin gelişebileceğini ifade etmektedirler.

Kaynakça

- Ahmad, A. (2013). The Constraints of Tourism Development for a Cultural Heritage Destination: The Case of Kampong Ayer (Water Village) in Brunei Darussalam. *Tourism Management Perspectives*, 8, 106-113.
- Ahunbay, Z. (1999). *Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon*, YEM Yayınları, İstanbul.
- Albayrak, A. (2013). *Alternatif Turizm*. Detay Yayıncılık, Ankara.
- Akgül, O. (2004). Kültür Turizmi. A. Yüksel, M. Hancer (Eds), *Turizm, İlkeler ve Yönetim*, (ss.209-226). Turhan Kitabevi, Ankara.
- Aksoy, M., Kuş, A. (2003). *Müze Kent Safranbolu*. Safranbolu Hizmet Birliği Kültür Yayını.
- Akten, M., Akten, S. (2011), "Sürdürülebilir Turizm Kavramı: Sarıgöl Örneği", *I. Ulusal Sarıgöl İlçesi Örneği ve Değerleri Sempozyumu*, 17-19 Şubat, Sarıgöl.
- Aktüre, S., Şenyapılı, T. (1975). *Safranbolu*. ODTÜ Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü. CP302 Aralık. Basılmamış Rapor.
- Ayaz, N., Batı, T., Gökmen, F. (2015). "Safranbolu'yu Ziyaret Eden Yabancı Turistlerin Destinsayon İmajı Algıları", *Karabük Üniv., Sosyal Bil. Enst. Dergisi*, (Ocak 2015), Özel Sayı 1.
- Aydın, İ. (1999), *Açıklamaları Turizm Terimleri Sözlüğü*, Çoşkun Matbaası, Aydın.
- Batı Karadeniz Kalkınma Ajansı (2015a). Kültür Turizmi, <http://turizmbolgeci.com/site/sayfa/55/kultur-turizmi#.VO3Qo3ysWcw> (Erişim Tarihi: 25.02.2015).
- Batı Karadeniz Kalkınma Ajansı (2015b). Karabük, <http://bakka.gov.tr/site/sayfa/44/karabuk#.VO3QQnysWcx> (Erişim Tarihi: 25.02.2015).
- Batı Karadeniz Kalkınma Ajansı (2015c). Karabük Yatırım Destek Ofisi, <http://bakka.gov.tr/site/sayfa/32/karabuk-yatirim-destek-ofisi#.VO3abnysWcw> (Erişim Tarihi: 25.02.2015).
- Bayazıt, N. (2014). *Safranbolu Geleneksel Konutları ve Toplumsal Değişme*. Safranbolu Belediyesi, Safranbolu Araşt. Merkezi, Kültür Yay. No: 9, İstanbul: Özlem Maatbacılık.
- Bulduk, P. (1979). *Safranbolu Konutlarının Plan Tipleri*. MMLS Lisansüstü Tezi.
- Büyükyeğen, G. (2008). *Edirne Kent Merkezi ve yakın çevresi rekreasyonel kaynak Değerlerinin Sürdürülebilirlik Bağlamında Değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Coccosis, H. (2008). "Cultural Heritage, Local Resources and Sustainable Tourism", *Int. J. Serv. Technol. Management*, 10 (1), 8-14.
- Çakmak, A.Ç., Kök, İ.T. (2012). Destinasyon Pazarlaması ve Safranbolu'nun Destinasyon İmajının Ölçülmesi", *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, 80-101.
- Durovic, M., Lovrentjev, S. (2014). "Indicators of Sustainability in Cultural Tourism", Matina Durovic and Sonja Lovrentjev, *The Macrotheme Review*, 3 (7), 180-189.
- Dünya Turizm Örgütü (1996). *What Tourism Managers Need to Know: A Practical Guide to the Development and Use of Indicators of Sustainable Tourism*. Madrid: WTO.
- Endresen, K. (1999). *Sustainable Tourism and Cultural Heritage: A Riew of Development Assistance and its Potential to Promote Sustainability*, Nordic World Heritage Office.
- Gülmez, G. (2009). The City of Safranbolu, (Gül Pulhan Ed.) *The World Heritage in Turkey*, Republic of Turkey Ministry of Culture and Tourism, İstanbul. pp. 375-437.
- Günay, R. (1981). *Geleneksel Safranbolu Evleri ve Oluşumu*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları 456. Kültür Eserler Dizisi 8, Ankara.
- Gürbüz, A. (2003). "Safranbolu'ya Gelen Yerli Turistlerin Tatmin Olma Düzeylerini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma", *Ticaret ve Turizm Fakültesi Dergisi*, 1, 1-21.

- Gürbüz, A. (2009). "Safranbolu'yu Ziyaret Eden Turistlerin Demografik Özelliklerine Göre Turistik Ürünleri Algılama Durumu", *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 10 (2), 217-234.
- Gürbüz, A., Türker, N., Ayaz, N., Türkmen, F., Kaya Ş., Yolcu, T., Şehirli, M. (2014). *Safranbolu Turizm Master Planı 2015-2023*. (05 Şubat). Karabük Üniversitesi Safranbolu Turizm Fakültesi.
- İnce, Y. (1976). Safranbolu Tarihsel Kent Dokusunun Korunması. *TTOK Belleteni*. No 54/333, Haziran-Ağustos, ss. 25-28.
- Karakaya, A., Akbulut, H. (2010). "Safranbolu'daki Turizm İşletmelerinde Kurumsal Yönetimin Uygulanabilirliğine Yönelik Bir Araştırma", *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (11), 17-32.
- Kıray, M.B. (1982). *Safranbolu'da Konut İçi Yaşam Olanakları Sınırlamaları ve Turizm Yönü. (İçinde M. Kıray) Toplum Bilim Yazıları*. Ankara: Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Yayın No: 7, 389-426.
- Kuban, D. (1976). Safranbolu'yu Niye Korumalı. *TTOK Belleteni*. No 54/333, Haziran-Ağustos, ss. 3-5.
- Koçan, N., Çorbacı, Ö.L. (2012). "Tarihi Çevreleri Koruma Sürecinde Yeni Yaklaşımlar: Kongre Turizmi, Safranbolu Çarşısı Örneğinde Bir Araştırma", *MAKÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 3 (2), 31-96.
- Kuş, A. (2003). *Türkiye'de Mimarlık Değerlerinin Korunmasında İlk Adımlar: Safranbolu 1975-1980*. Safranbolu Kaymakamlığı Hizmet Birliği Yayını.
- Kuş, A. (2010). *Safranbolu Evleri ve Yaşam Biçimi*. Safranbolu Kaymakamlığı Hizmet Birliği Yayını: 24.
- Kuş, A., Ulukavak, K. (2015). *Safranbolu: Korumada 40. Yıl (1975-2015)*, Safranbolu Kültür ve Turizm Vakfı Yayınları 2, Göksu Ofset Matbaacılık, İstanbul.
- Li, M., Wu, B., ve Cai, L. (2008). Tourism Development of World Heritage Sites in China; A Geographic Perspective. *Tourism Management*, 29, 308-319.
- Lichfield, N. (1988). *Economics in Urban Conservation*. Cambridge University Press, England.
- Loulanski, T., Loulanski, V. (2011). The Sustainable Integration of Cultural Heritage and Tourism: A Meta-Study. *Journal of Sustainable Tourism*, 19 (7), 837-862.
- McKercher, B., Ho, P.S.Y., Du Cros, H. (2005). Relationship Between Tourism and Cultural Heritage Management: Evidence from Hong Kong. *Tourism Management*, 26, 539-548.
- Meşhur, F. (1979). *Safranbolu Konutlarında Oda Tipleri*. İTÜ MMLS Lisansüstü Tezi.
- Meşhur, M.Ç. (1999). *Tarihi Çevrelerin Korunması Sürecinde Yeni Yaklaşımlar: Amasya Kenti Örneği*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Meydan-Uygur, S., Baykan, E. (2007). "Kültür Turizmi ve Turizmin Kültürel Varlıklar Üzerindeki Etkileri", *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, 30-49.
- Nayır, Z. (2011). *Safranbolu. Cultural Heritage of Turkey*. Ministry of Culture and Tourism Publications. pp. 184-192.
- Özdemir, Ü. (2011). "Safranbolu'nun Kültürel Miras Kaynakları ve Korunması", *Doğu Coğrafya Dergisi*, 16 (26), 129-142.
- Özdoğan, N. (1988). *Safranbolu Çeşme Mahallesinde Arasta Arkası Sokağı, Meydan ve Çarşı Üzerine Bir Sit Koruma Önerisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Özdoğan, O.N. (2014). "Sürdürülebilir Turizm ve Kültürel Miras", İçinde Kozak, M. (Ed), *Sürdürülebilir Turizm*, Detay Yayıncılık, Ankara, ss.45-60.
- Özkan, N.E. (2005). *Koruma ve Kültür Turizmi Bağlamında İstanbul Tarihi Yarımada'da Bizans Dönemi Mimari Mirasının Değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Özköse, A. (2011). *Dünya Miras Listesinde 18. Yılında Safranbolu*. Safranbolu Belediyesi, Aralık 2011.
- Patton, M.Q. (1987). *How to Use Qualitative Methods in Evaluation*, Newbury Park, CA: Sage.

- Punch, K.F. (2011). Introduction to Social Research, Second Edition (Çev: D. Bayrak, H.B. Arslan, Z. Akyüz), Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Pekel, C. (1979). *Safranbolu Konutlarında Kullanım Süreklilikleri Yönünden Bir Yaklaşım*. İTÜ MMLS Yayınlanmamış Lisansüstü Tezi.
- Sezer, L. (1979). *Safranbolu'da Bir Koruma Önerisi*. ODTÜ. Yayınlanmamış Tez.
- Shararh, A.D., Badaruddin, M. (2013). "Local Perception of Tourism Development: a Conceptual Framework for the Sustainable Cultural Tourism", *Journal of Management and Sustainability*, 3 (2), 31-39.
- Somuncu, M., Yiğit, T., Bölükbaşı-Ertürk, E. (2007). *Türkiye'deki Dünya Miras Alanlarının Güncel Durumlarının Saptanması Raporu: Safranbolu*, UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Kültürel Miras İhtisas Komitesi, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara.
- Somuncu, M., Yiğit, T., Bölükbaşı-Ertürk, E. (2009). "Safranbolu Raporu", İçinde: *Türkiye'nin Dünya Miras Alanları-Koruma ve Yönetimde Güncel Durumlar*, UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Somut Kültürel Miras İhtisas Komitesi, ss. 215-240, Ankara.
- Somuncu, M., Yiğit, T. (2010). World Heritage Sites in Turkey: Current Status and Problems of Conservation and Management", *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 8 (1), 1-26.
- Swarbrooke, J. (2000). Sustainable Tourism Management. Oxon: CABI.
- Türker, N. (2002). "Cultural Tourism in Safranbolu" *12th International Research Conference of the Council for Australian Tourism and Hospitality Education (CAUTHE)*, Tourism and Hospitality on the Edge, 6-9 February, Perth, Western Australia.
- Türker, N. (2003). "Sürdürülebilir Rekabette Kültürel Çekiciliklerin Rolü: Safranbolu Üzerine Bir Çalışma", Tarihi ve Kültürel Çekicilikler Açısından Türkiye Turizminin Dünya Turizmindeki Yeri, *IV. Ulusal Sempozyumu*, Dokuz Eylül Üniversitesi Bölgesel Kalkınma ve İşletme Bilimleri Araştırma ve Uygulama Merkezi, (18-19 Aralık), İzmir.
- Türker, N. (2005). *Safranbolu'da Turizm: Turizmin Gelişmesi, Turistik Talebin Yapısı, Sorunlar, Çözüm Önerileri ve Gelecekte Beklentiler Üzerine Bir Çalışma*. Zamanlık Yayın Basım, Safranbolu.
- Türker, N. (2013). "Turizm Etkilerinin Ev Sahibi Toplumdaki Algıları: Safranbolu Dünya Miras Kenti Üzerine Bir Alan Araştırması", *Revista de Cercetare Şi Interventie Sociala*, 43, 114-141.
- Türker, N., Canbulat, İ. (2008). "Safranbolu- Tourism Versus Conservation", *The 4th World Conference for Graduate Research in Tourism, Hospitality and Leisure*, Antalya, 23-27 April.
- Wang, Y., Bramwell, B. (2012). Heritage protection and tourism development priorities in Hangzhou, China: A political economy and governance perspective. *Tourism Management*, 33, 988-998.
- Yazgan, M.E. Erdoğan, E. (1992). *Tarihi Çevrelerde Peyzaj Planlama*, Peyzaj Mimarlığı Derneği Yayınları II, Ankara.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2013). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Genişletilmiş 9. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Yücel, A. (1976). Korumada Toplum Ölçeği Küçük Yerleşme Merkezlerinin Koruma Sorunları, Bazı Örnekler ve Safranbolu Hakkında Gözlemler, *MTRE Bülteni*, Sayı 5-6, ss. 26-27.